प्रगतिशील समालोचकजयप्रसाद ढकालका समालोचनात्मक कृतिको अध्ययन, मूल्याङ्कन र विश्लेषण

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र
सङ्कायअन्तर्गत महेन्द्र रत्न बहुमुखी क्याम्पस,
इलाम, नेपाली विभागको स्नातकोत्तर
तह दोस्रो वर्षको दसौँ पत्रको
प्रयोजनका लागि
प्रस्तुत

शोधपत्र

शोधार्थी

जयन्ती रिजाल

महेन्द्र रत्न बहुमुखी क्याम्पस
नेपाली विभाग
इलाम

२०६६

शोधनिर्देशकको मन्तव्य

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र सङ्कायअन्तर्गत नेपाली महेन्द्र रत्न बहुमुखी क्याम्पस, इलाम, केन्द्रीय विभाग एम्. ए. दोस्रो वर्षकी विद्यार्थी **जयन्ती रिजाल**ले **प्रगतिशील समालोचक जयप्रसाद ढकालका समालोचनात्मक कृतिको अध्ययन, विश्लेषण र मूल्याङ्कन** शीर्षकको शोधपत्र मेरा निर्देशनमा तयार पार्नु भएको हो । उहाँले निकै परिश्रमपूर्वक तयार पारिएको यो शोधकार्यप्रति म पूर्ण रूपमा सन्तुष्ट छु र यसको आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि सिफारिस गर्दछु ।

मिति : २०६७/०१/

....

(**बुद्धिप्रसाद घिमिरे**)

म.र.ब.क्याम्पस

नेपाली विभाग

इलाम ।

त्रिभुवन विश्वविद्यालय
महेन्द्ररत्न बहुमुखी क्याम्पस
इलाम

मिति : २०६७/०१/

स्वीकृतिपत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र सङ्कायअन्तर्गत महेन्द्र रत्न बहुमुखी क्याम्पस, इलाम, नेपाली विभागकी छात्रा **जयन्ती रिजाल**ले स्नातकोत्तर तह, दोस्रो वर्षको दसौँ पत्रको प्रयोजनका लागि तयार पार्नुभएको **प्रगतिशील समालोचक जयप्रसाद ढकालका समालोचनात्मक कृतिको अध्ययन, विश्लेषण र मूल्याङ्कन** शीर्षकको शोधपत्र सोही प्रयोजनका लागि स्वीकृत गरिएको छ ।

मूल्याङ्कन समिति	**हस्ताक्षर**
(२) बुद्धिप्रसाद घिमिरे (विभागीय प्रमुख तथा शोधनिर्देशक)	....
(३) (बाह्य परीक्षक)	....

कृतज्ञताज्ञापन

प्रस्तुत शोधपत्र मैले स्नातकोत्तर तहको दसौं पत्रको प्रयोजनका लागि आदरणीय गुरु बुद्धिप्रसाद घिमिरेका प्राज्ञिक निर्देशनमा तयार पारेको हुँ । यो शोधपत्र तयार गर्ने सन्दर्भमा आइपरेका विभिन्न समस्या र चुनौतीहरूसँग जुध्ने प्रेरणा दिँदै सही मार्गनिर्देश गराएर अघि बढ्न उत्प्रेरित गरी आफ्ना कतिपय व्यावहारिक कार्यव्यस्तताहरूलाई थाती राखी कुशल र समुचित दिग्दर्शन गराउनु भएकोमा उहाँप्रति म हार्दिक कृतज्ञताज्ञापन एवम् श्रद्धाभाव व्यक्त गर्दछु ।

प्रस्तुत शोधविषयमा शोधकार्य गर्न अवसर जुटाउने महेन्द्ररत्न बहुमुखी क्याम्पस, इलाम, नेपाली विभाग एवम् विभागीय प्रमुख बुद्धिप्रसाद घिमिरेप्रति म हार्दिक कृतज्ञताज्ञापन गर्दछु । शोधपत्र तयार गर्ने कार्यमा आफ्नो कार्यव्यस्ततालाई परवाह नगरी अमूल्य समय निकालेर समयसमयमा प्रत्यक्ष तथा साङ्केतिक निर्देशन, सुझाव तथा हौसला दिई उत्प्रेरित गर्नुहुने नेपाली विभागका सम्पूर्ण गुरुहरूप्रति हार्दिक कृतज्ञताज्ञापन गर्दछु ।

यसरी नै आर्थिक र व्यावहारिक समस्यासँग सङ्घर्ष गर्दै आफ्नो अमूल्य श्रम र पसिना खर्चेर मेरो अध्ययनलाई यस अवस्थामा ल्याइपुऱ्याउने पिता लक्ष्मीप्रसाद रिजाल र माता अम्बिकादेवी रिजालप्रति म आजीवन ऋणी छु । विभिन्न घरायसी कठिनाइमा साथ दिने मेरो श्रीमान् ओमप्रकाश शर्मालाई पनि यहाँ सम्झन चाहन्छु । त्यसैगरी प्रस्तुत शोधकार्यमा परोक्ष तथा प्रत्यक्ष रूपमा सहयोग गर्नुहुने मामा कुलराज निरौलाप्रति पनि हार्दिक आभार व्यक्त गर्दछु र यसैगरी शोभा शर्मालाई पिन सम्झन चाहन्छु । शोधपत्रको कार्यमा व्यस्तता रहँदा आफ्नो चञ्चले बानीले मन भुल्याउने छोरी वृजा शर्मालाई पनि स्मरण गर्दछ । अन्त्यमा यस शोधपत्रको पाण्डुलिपिलाई यथासम्भव शुद्धताका साथ टङ्कण गरी प्राविधिक सहयोग गर्ने मित्र वीरेन्द्र नेपालप्रति आभार प्रकट गर्दछु ।

अन्त्यमा प्रस्तुत शोधपत्रको आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि महेन्द्ररत्न बहुमुखी क्याम्पस, इलाम, नेपाली विभागसमक्ष पेस गर्दछु ।

मिति : २०६७/०१/...

जयन्ती रिजाल
महेन्द्ररत्न बहुमुखी क्याम्पस
नेपाली विभाग
इलाम ।

विषयसूची

पृष्ठसङ्ख्या

पहिलो परिच्छेद : शोधपरिचय

१.१ शोधशीर्षक

१.२ शोधप्रयोजन

१.३ विषयपरिचय

१.४ समस्याकथन

१.५ शोधकार्यको उद्देश्य

१.६ पूर्वकार्यको समीक्षा

१.७ शोधकार्यको औचित्य, महत्त्व र उपयोगिता

१.८ शोधकार्यको सीमाङ्कन

१.९ सामग्रीको सङ्कलनविधि

१.१० शोधविधि

१.११ शोधपत्रको रूपरेखा

दोस्रो परिच्छेद : प्रगतिशील समालोचक जयप्रसाद ढकालको सङ्क्षिप्त परिचय

२.१ जयप्रसाद ढकालको जीवनी

२.१.१ जन्मस्थान र बाल्यकाल

२.१.२ शिक्षादीक्षा

२.१.३ पेसा/व्यवसाय

३.१.४ भ्रमण तथा अनुभव

२.१.५ स्वभाव

२.६ सम्मान, पुरस्कार तथा कृतिहरू

२.२ जयप्रसाद ढकालको व्यक्तित्व

२.२.१ साहित्यिक व्यक्तित्व व्यक्तित्व

२.२.१.१ समालोचक व्यक्तित्व

२.२.१.२ कवि व्यक्तित्व

२.२.१.३ कथाकार व्यक्तित्व

२.२.१.४ स्मृति लेखक व्यक्तित्व

२.२.२ साहित्येतर व्यक्तित्व

२.२.२.१ सामाजिक व्यक्तित्व

२.२.२.२ राजनैतिक व्यक्तित्व

२.२.२.३ मिलनसार व्यक्तित्व

२.२.२.४ बौद्धिक व्यक्तित्व

२.२.२.५ पारिवारिक व्यक्तित्व

२.७.९ अन्य व्यक्तित्व

तेस्रो परिच्छेद : समालोचनाको सैद्धान्तिक स्वरूप

३.१ समालोचनाको अर्थ र परिमाण

३.२ पूर्वीय साहित्यको समालोचना यात्रा तथा परिभाषा

३.२.१ पूर्वीय समालोचना यात्रा

३.२.२ पूर्वीय काव्यशास्त्रमा समालोचनाको परिभाषा

३.३ पश्चिमी समालोचनाको यात्रा तथा परिभाषा

३.३.१ पश्चिमी समालोचना परम्परा

३.३.२ पश्चिमी समालोचनाको परिभाषा

३.४ नेपाली समालोचनको परम्परा र परिभाषा

३.४.१ नेपाली समालोचनको परम्परा

३.४.२ नेपाली समालोचनाको परिभाषा

३.५ समालोचनाको प्रकार

३.५.१ प्रभाववादी समालोचना

३.५.२ सैद्धान्तिक समालोचना

३.५.३ ऐतिहासिक समालोचना

३.५.४ प्रगतिवादी समालोचना

३.५.५ मनोवैज्ञानिक समालोचना

३.५.६ शैलीवैज्ञानिक समालोचना

३.५.७ समकालीन समालोचना

३.५.८ नारीवादी समालोचना

३.५.९ संरचनावादी समालोचना

३.६ आधुनिक नेपाली समालोचनामा समालोचक जयप्रसाद ढकालको योगदान

चौथो परिच्छेद : जयप्रसाद ढकालको समालोचना यात्रा

४.१ विषय प्रवेश

४.२ ढकालको समालोचना यात्रा

४.२.१ पूर्वार्द्ध चरण (२०१३-२०२२)

४.२.२ उत्तरार्द्ध चरण (२०४८ देखि हालसम्म)

पाँचौं परिच्छेद : प्रगतिशील समालोचक जयप्रसाद ढकालका समालोचनात्मक कृतिहरूको अध्ययन-विश्लेषण

५.१ परिचय

५.२ 'साहित्य र संस्कृति' कृतिको विश्लेषण

५.२.१ कृति परिचय

५.२.२ विषयवस्तु

५.२.२.१ संस्कृति

५.२.२.२ 'जगदीश शमशेरको साहित्य र कला'

५.२.२.३ मल्लको कालो चस्मा (गगल्स)

५.२.२.४ 'बालकृष्ण पोखरेल : नेपाली भाषा र साहित्य'

५.२.२.५ बुद्ध

५.२.२.६ 'कथाकार गोठाले र कथानक'

५.२.२.७ 'प्रगतिवाद : एक दृष्टि'

५.२.२.८ नेपाली साहित्यको स्वर्णयुग (१९७५-२००७)

५.२.२.९ 'साहित्यिक समस्या'

५.२.२.१० 'रिमालको नाटक 'यो प्रेम !'

५.२.२.११ 'नाटक तथा एकाङ्कीमा गोविन्द गोठाले'

५.२.२.१२ 'भोलि के हुन्छ ? मा विजय मल्ल'

५.२.२.१३ 'मल्लको नाटक : एक चर्चा'

५.२.२.१४ 'पूर्ववर्ती आधुनिक नाटककार : सम

५.२.२.१५ 'विष्णुभक्त प्रह्लाद'

५..२.३ भाषाशैलीय विन्यास

५.३ आधुनिक नेपाली आलोचना' कृतिको विश्लेषण

५.३.१ कृतिपरिचय

५.३.२ विषयवस्तु

५.३.२.१ 'साहित्य : इतिहास र चर्चा'

५..३.२.२ 'भानु : आदिकवि र आधुनिकताको प्रसङ्ग'

५.३.२.३ 'युवाकवि मोतीराम भट्ट'

५.३.२.४ 'लेखनाथको काव्यभाषामा रूप र अन्तर्वस्तु'

५.३.२.५ देवकोटा र स्वच्छन्दतावाद

५.३.२.६ 'कविताका संसारमा सिद्धिचरण'

५.३.२.७ कथाकार विश्वेश्वर, गोठाले, भिक्षु र कथानक

५.३.२.८ आधुनिक साहित्य : यथार्थ-अयथार्थ दृष्टि

५.३.२.९ 'के बृहत् नेपाली साहित्य सम्मेलन, २०५१ सफल छ ?'

५.३.२.१० 'रोहिणी विलासको मेरो मानस'

५.३.२.११ 'डा. ऋषिकेशको मूल्याङ्कन किन ?'

५.३.२.१२ 'भर्रोवाद-यथार्थवाद र रेग्मी'

५.३.२.१३ 'मेची : अञ्चल साहित्यको विवेचना'

५.३.२.१४ 'गोठालेको उपन्यासमा भ्रम'

५.३.३ भाषाशैलीय विन्यास

५.४ 'आधुनिक नेपाली पत्रजगत्' कृतिको विश्लेषण

५.४.१ कृति परिचय

५.४.२ विषयवस्तु
५.२.२.१ 'आधुनिक नेपाली पत्रजगत्'
५.२.२.२ 'मेची अञ्चल : सङ्क्षिप्त परिचय र पत्रकारिता'
५.२.२.३ 'नयाँ कामना : विहङ्गम दृष्टि'
५.२..३ भाषाशैलीय विन्यास
छैटौँ परिच्छेद : उपसंहार तथा निष्कर्ष
सन्दर्भसामग्रीसूची

सङ्क्षेपीकृत शब्द तथा सङ्केत

सङ्क्षिप्त रूप	–	**पूर्ण रूप**
अप्र.	–	अप्रकाशित
आई. ए.	–	इन्टरमिडिएट अफ आर्टस्
आई. कम्	–	इन्टरमडिएट अफ कमर्स
आर्. ए.	–	नेपाल वायुसेवा
ई. सं.	–	ईस्वी संवत्
एम्. ए.	–	मास्टर अफ आर्टस्
ए. व.	–	एकवचन
क्र. सं.	–	क्रम सङ्ख्या
गा.वि. स.	–	गाउँ विकास समिति
गो. प.	–	गोरखापत्र
चौ. सं.	–	चौथो संस्करण
छै. सं.	–	छैटौँ संस्करण
डा.	–	डाक्टर
ते. सं.	–	तेस्रो संस्करण
त्रि. वि.	–	त्रिभुवन विश्वविद्यालय
त्रै.	–	त्रैमासिक
दो. सं.	–	दोस्रो संस्करण
ने.रा. प्र. प्र.	–	नेपाल राजकीय प्रज्ञा प्रतिष्ठान
पृ.	–	पृष्ठ
प्र.	–	प्रकाशन
प्रा.डा.	–	प्राध्यापक डाक्टर
प्रा. लि.	–	प्राइवेट लिमिटेड
बी. ए.	–	ब्याचलर अफ् आर्टस्
बी. एल्	–	ब्याचलर अफ् ल
मा.	–	मासिक
वि. सं.	–	विक्रम संवत्
स्व.	–	स्वर्गीय
सम्पा.	–	सम्पादन/सम्पादक
साप्ता.	–	साप्ताहिक
सा. प्र.	–	साझा प्रकाशन
...	–	केही अंश छोडिएको
( )	–	विकल्पबोधक
‘ ’	–	शीर्षकबोधक